

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

“SİS VE GECE ’DE FANTASTİK ÖĞELER”

Ders Adı: Türkçe A

Kategori: 1

Sözcük Sayısı: 4000

Araştırma Sorusu: Ahmet Ümit’in “Sis ve Gece” adlı romanında “düş-gerçek-kararsızlık” öğeleri fantastik edebiyat bağlamında nasıl işlenmiştir?

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	3
2. DÜŞ, GERÇEK VE KARASIZLIK ÖĞELERİNİN İŞLENİŞ ŞEKİLLERİ.....	8
2.1 UZAM.....	8
2.2 ZAMAN.....	13
2.3 KİŞİ.....	15
3. SONUÇ.....	18
4. KAYNAKÇA.....	21

1. GİRİŞ

Fantastik edebiyat, gerçek dünyanın sınırlarını aşarak sınırsız hayal gücünün kapılarını aralayan ve okuru gerçeklikten uzaklaştırarak farklı dünyalara tanıklık etmesini sağlayan, edebî olmaktan çok popüler olma yönüyle kabul gören bir edebiyat anlayışıdır. Bu tanımla örtüşen fantastik eserlerde genellikle sıra dışı olaylar, mekânlar ve kişiler yer alır. Karakterlerin doğüstü güçleri ve yetenekleri kimi zaman dikkat çekmekte bazen de fantastik yaratıklar, büyü yerler ve benzersiz bir evren inşası söz konusu olmaktadır.

Fantastik edebiyat sadece gündelik hayattan eğlenceli bir kaçış olması bakımından değerlendirilmemelidir. Bu edebi tür, içerisinde bulundurduğu çeşitli metaforlar ve sembollerle okuyucuların hayal güçlerinin sınırlarını zorlamakta, farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Bununla beraber çoğu fantastik edebiyatta var olan gerçeküstü varlıkların pek çok gizli anlamı olmakta ve kendi içinde derin bir nitelik kazanmaktadır. Bu nedenle, fantastik edebiyatın ne olduğunu kavramak önemlidir.

18. yüzyılda Rönesans dönemi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Özellikle romantizm döneminde Alman, İngiliz ve Fransız edebiyatlarında yazarlar eserlerini fantastik öğelerle zenginleştirmeye başlamışlardır.¹ 20. yüzyılda gelişimini tamamlayan fantastik edebiyat, net bir terminolojiye sahip değildir çünkü bu yazın türü her döneme, yazara veya kültüre göre farklı bakış açısı ile ele alınmaktadır. Örneğin; H.P. Lovecraft fantastiği dehşet ve korku duyguları ile bağdaştırırken, Tzvetan Todorov yapısalcı bir fantastik anlayış benimsemiştir.² Bu nedenle fantastik edebiyatın evrensel, genel geçer bir tanımlamasının yapılması mümkün değildir.

¹ Fantastik Edebiyata Genel Bir Bakış Stefano Benni ve ... - Dergipark, dergipark.org.tr/en/download/article-file/2153299. Accessed 5 Jan. 2024.

² <https://www.turkedebiyati.org/fantastik-edebiyat.html>

Bununla birlikte sözü edilen değişimlerin fantastik edebiyatın farklı dallara yayılmasına ve edebiyat renk katmasına dünyasına zenginlik katmasına olanak verdiğini söylemek pek de yanlış olmaz.

İnsanoğlunun hayallerini süsleyen mitler, fantastik edebiyatın da temel taşı olarak değerlendirilebilir. Mitler, farklı tanrıların, kahramanların ve yaratıkların yer aldığı hayali dünyalara ev sahipliği yapmakta, insanların hayal güçlerini harekete geçirerek gerçek dünyadaki problemlere farklı bakış açıları kazanmalarına yardımcı olmaktadır.

Fantastik edebiyat, özgün bir tür olarak 19. yüzyılın sonlarına doğru, özellikle Jules Verne ve H.G. Wells gibi yazarların bilimkurgu eserleriyle birlikte edebiyat dünyasında kendine yer bulmuştur. İlk fantastik romanlardan biri olan Mary Shelley'nin Frankenstein'i, bu türün öncülerindedir. J.R.R. Tolkien'in Yüzüklerin Efendisi ve C.S. Lewis'in Narnia Günlükleri de sonrasında türün yetkin örnekleri arasında sıralanabilir.

Fantastik edebiyatın yukarıda sayılan gerçek dışı unsurları kullanması dışında okuru “gerçek” algısı bakımından bir sorgulamaya ittiği de görülür. Buna paralel olarak bahsedilen fantastik edebiyat sürekli kendini yenileme niteliği göstermektedir. Yani fantastik edebiyatın tek bir tanımla sınırlandırılmaması gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada Tzvetan Todorov'un “**Fantastik - Edebi Türe Yapısalcı Bir Yaklaşım**” adlı yapıtında yer alan “*düş, gerçek, kararsızlık*” alt başlığına başvurulabilir.

Tzvetan Todorov, fantastik kavramını “*Fantastik, kendi doğal yasalarından başka yasa tanımayan bir öznenin görünüşte doğaüstü bir olay karşısında yaşadığı kararsızlıktır. Fantastik*

kavramı böylece gerçek ve düşsel olana göre tanımlanır.” (Todorov.31) şeklinde tanımlamaktadır.

Tzvetan Todorov’un fantastik tanımından hareketle yapılan Başak Sipahioğlu’na ait akademik bir çalışmada sunulan şu değerlendirme çalışmamızın iskeletini oluşturan “fantastik algıda düş, gerçek, kararsızlık” bağlamını açıklayabilmek adına dikkat çekicidir:

“Todorov, fantastik eserin temel özelliğini eserin bir belirsizliğe dayanması olarak belirtmiştir. Eser, okurda ve roman kahramanlarında kararsızlık duygusu uyandırmalı, bu karmaşık ruh hali de eserin sonuna kadar devam etmelidir.”³ (Sipahioğlu, 5)

Tzvetan Todorov’un fantastik tanımında gerçek dışılık ve hayalperestliğe dayanma eğilimi dikkat çeker. Bu bağlamda fantastik, okuyucuların ve roman karakterlerinin tekinsiz ve belirsiz olaylar karşısında yaşamış olduğu kararsızlık duygusu ile ilişkidir, denilebilir.

Hem günümüz dünyasındaki anlayışıyla “olağanüstü” anlamı taşıyan hem de Tzvetan Todorov’un anlayışına göre tekinsizlik ve belirsizlik anlamı içeren fantastik edebiyat eserlerinin sonunda garip ve olağanüstü olayların hepsi gizemini kaybetmekte ve gerçek gün yüzüne çıkmaktadır. Yani eser boyunca okuyucuyu çevreleyen tekinsizlik ve merak duygusu yapıtın sonunda tatmin edilmektedir:

“(…) Gerçeklik mi, düş mü? Gerçek mi, yanılsama mı? Böylece fantastiğin merkezine ulaşıyoruz. Tümünüyle kendimize ait, tanıdığımız, şeytani, hava

³ Sipahioğlu, Başak. 1980 sonrası fantastik Türk romanı, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, 2006.

perileri, vampirleri olmayan bir dünyada öyle bir olay meydana gelir ki, o bildiğimiz dünyanınsalar bunu açıklamaya yetmez. Olay algılayan kişi iki olanaklı çözümden birisini benimsemek zorundadır: ya duyulardan kaynaklanan bir yanılsama, düşücümüzün yarattığı bir şey söz konusudur ve o zaman yasalar olduğu gibi kalır; ya da olay gerçekten olmuştur, gerçekliğin bir parçasıdır, iste o zaman bu gerçekliği bizim bilmediğimiz yasalar yönetir. Şeytan ya bir yanılsamadır, düşsel bir varlıktır; ya da öteki canlı varlıklar gibi şeytan da gerçekte vardır- az rastlaması koşuluyla. Fantastik bu kararsızlık süresinde yer alır." (Todorov, 31)

Bu tez çalışmasında Todorov'un fantastik anlayışından izler taşıyan Ahmet Ümit'in "**Sis ve Gece**" adlı polisiye roman türündeki yapıtı fantastik algının "düş, gerçek, kararsızlık" bağlamında değerlendirilecek, sözü edilen unsurların nasıl kullanıldığı "kişi, uzam ve zaman" odağında, üç ana başlık çerçevesinde ele alınacaktır.

"**Sis ve Gece**" ; karakterin yaşadığı olaylar ve yaşamsal duruşları bağlamında değerlendirildiğinde, ana karakter olan Sedat'ın süreç içerisinde değişen hisleri ve düşünceleri roman boyunca okuyucuya karakterin belirsizlik ve kararsızlık içerisinde olduğu izlenimini vermektedir. Eserin odak figürü olan Sedat; eşi Melike ve yasak aşk yaşadığı sevgilisi Mine arasında hem duygusal hem de mantıksal olarak ikilemler yaşamaktadır. Sedat hangi kadını daha çok sevdiğine bir türlü karar vermemektedir. Mine ile yaşadığı ilişkinin etrafındakiler tarafından anlık bir heves, bir kaçamak ve heyecandan ibaret olduğuna dair çeşitli yorumlar almasına rağmen Sedat, Mine'ye âşık olduğunu iddia etmekte ve bu aşktan vazgeçmemektedir. Ayrıca Mine'yi çatışma sırasında yanlışlıkla vurmuş olmasına rağmen Sedat'ın durumdam gerçekten farkında olup olmadığı bilinmemektedir. Belki de bu gerçeği kabullenememekte ve

bilinçaltının ona oynadığı bir oyuna kurban gitmektedir. Bu durum da romanda belirsizlik ve şüphe yaratan unsurlardan biridir.

Sis ve Gece, uzam açısından değerlendirildiğinde belirsizlik ve tekinsizlik yaratan en önemli unsur Mine'nin ev sahibi ve alt komşusu olan Madam Eleni'nin içerisinde kocasının eski eşyalarının bulunduğu giriş katındaki apartman dairesi ve terör örgütüne karşı yapılan bir baskın sonucunda çıkan çatışmadan sonra eserde önemli bir yeri bulunan Balmumcu Sokağı'dır. Bu uzamlar eserin başından itibaren okuyucuya ipucu izlek olarak sunulmuştur ve eserin sonuna kadar bir gizem unsuru olarak devamlılıklarını sürdürmüşlerdir.

Zaman bağlamında bir değerlendirme yapıldığında ise Sedat'ın rüya ve gerçeklik arasındaki ikilemelerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Eserin odak figürü Sedat; rüyalarında, ölmüş olan eski amiri Yıldırım ile konuşmakta, ondan tavsiyeler, nasihatler almaktadır. Sedat'ın rüya sandığı anlar eski anlarından kesitler olma niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Sedat'ın rüya ve gerçeklik arasında yaşadığı ikilemler okuyucunun zihninde zamansal belirsizlikler ve şüpheler yaratmaktadır.

Bu çalışmada asıl kaynak Ahmet Ümit'in "**Sis ve Gece**" isimli romanı olmakla birlikte yapının araştırma sorusu bağlamında değerlendirilebilmesi ve çalışmanın kuramsal bir temele oturabilmesi için Tzvetan Todorov'un fantastik edebiyat çalışmalarından ve fantastik edebiyat alanında yapılmış bir çalışma olan Başak Sipahioğlu'nun "1980 Sonrası Fantastik Türk Edebiyatı" isimli tezinden yararlanılmıştır.

2. DÜŞ, GERÇEK VE KARARSIZLIK ÖGELERİNİN İŞLENİŞ ŞEKİLLERİ

“Sis ve Gece”de kullanılan fantastik unsurlar “düş, gerçek ve kararsızlık” bağlamında okuru bir ikircikli duruma sürüklemektedir. Kurgusal gerçeklik içerisinde okur gerçek mi hayal mi olduğunu kesinleştiremediği noktada bizi kararsızlığa sürükler ki bu da Todorov’un fantastik tanımındaki kararsızlık açıklaması ile örtüşmektedir. Bu tanım; uzam, zaman ve kişiye ait alt başlıklarındaki görünümü ile incelenmektedir.

2.1 UZAM

Edebiyatta uzam; mekânları, olayları ve karakterleri içerisinde barındırarak yapıtın kurgusunu güçlendiren ve okurun hayal gücüne önemli ölçüde etki eden bir unsur olma yani okurları yapıta sürüklemekte güçlü bir araç olma niteliği taşımaktadır. Tzvetan Todorov’un fantastik anlayışına uygun nitelikler taşıyan “Sis ve Gece” isimli polisiye romanında, gerçek dünyada var olan mekanların fantastik hale bürünmüş şekli ile oluşan tekinsiz ve okuyucuyu kararsızlığa sürükleyen bir uzama yer verildiği görülmektedir. Bu uzamın özelliği ile ilgili değerlendirme Başak Sipahioğlu’nun “1980 Sonrası Fantastik Türk Edebiyatı” adlı tez çalışmasında şu şekilde açıklanır:

“Bu mekanlar yoktan var değildir, var olan ya da olabilecek olan mekanlar, yazarın düş gücüyle bezenmiş ve ortaya aslında farklılık gösteren yeni mekanlar çıkmıştır”⁴

Ahmet Ümit’in “Sis ve Gece” adlı eserinde ele almış olduğu ilk fantastik uzam Madam Eleni’nin apartmanının giriş katında yer alan dairesidir. Bu dairede, Madam Eleni’nin vefat

⁴ Sipahioğlu, Başak. 1980 sonrası fantastik Türk romanı, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, 2006.

etmiş eşi Mösyö Koço'nun kapatmış olduğu eski meyhanesine ait eşyalar ve bir tane buzdolabı bulunmaktadır. Yazar, roman boyunca bu daireden belirli aralıklarla bahsetse de dairenin içerisinde gerçekte nelerin bulunduğu eserin sonuna kadar gizemini korumaktadır. Bu gizem hem okuyucuyu hem de roman karakterlerini kararsızlığa ve belirsizliğe sürükler niteliktedir. Bahsedilen bu kararsızlık havasının, okuyucunun bir nevi diken üstünde olmasına neden olduğu görülecektir. Daire uzamı bu yönüyle ele alındığında Tzvetan Todorov'un fantastik anlayışıyla uyuşur:

“(...) Sadece “Tavşan” sözcüğünü duyabiliyorum. Soran bakışlarımla karşılaşan Madam, gülümsüyor. Cesaretleterek soruyorum.

“Ne tavşanı?”

“Uzun hikâye” diyor madam içini çekerek” (Ümit, 179-180)

Meyhane işletmeciliğinin yanı sıra avcılığa da meraklı olan Mösyö Koço, avladığı hayvanları dairedeki buzdolabında saklamaktadır ve zihinsel engelli olan kızı Maria korkmasın diye hayvanların ölü olduklarını gizleyerek, dolapta uyuduklarını söylemektedir. Maria eve getirilen bütün hayvanlarla özenle ilgilenir. Bir gün, arkadaşlarına evlerinde uyuyan hayvanların olduğunu söylediğinde aldığı tepkilerden dolayı çok üzülünce babasıyla aralarında bir anlaşma yaparak bu hayvanlardan kimseye bahsetmeyeceğine dair bir söz verir. Bu söz Maria tarafından yıllarca korunmuş ve evdeki hayvanlarla ilgili dış dünyaya hiçbir ayrıntı sunulmamıştır. Aradan geçen onca zamandan sonra Maria'nın bir anda tavşanlardan bahsetmeye başlaması ise Madam'ı rahatsız etmemektedir çünkü kızı zihinsel engelli olduğu için ondan duyduğu çoğu cümleyi ciddiye almamaktadır.

Yukarıda verilen alıntıda görüldüğü üzere aslında Ahmet Ümit okuyucuya ve karakterlere dair ipucu niteliğinde ayrıntılara yer vermektedir. Ahmet Ümit'in ipuçlarını yapıt boyunca sezdiren

bu yanı, yapıta bir tür rehber, yönlendirici niteliği kazandırmaktadır. Bu özellik yapıtta akıcı bir olay örgüsü oluşturmaktadır. Bununla beraber giriş kattaki dairenin gizemini bu derece koruması hem karakterler için hem de okuyucu için tekinsizlik ve merak duygularını uyandırmakta, okur uzamla romanın izleği arasında bir bağ kurmaya çalışmakta ve bu noktada sorgulamaya yönelmektedir. Bu durum da eserin; okuru düşünmeye, kararsızlığa ve sorgulamaya sevk etmesi bağlamında fantastik bir ayrıntı olarak dikkat çeker. Bunun sebebi romanın sürekli okuru düşünmeye teşvik etmesi ve asla okuru rahat bırakmamasıdır.

Maria'nın tavşanlardan bahsetmesinin gerçek nedeni yapıtın sonunda ortaya çıkmaktadır: Sedat'ın sevgilisi olan Mine de aynı Maria'nın babasının avladığı hayvanlar gibi buzdolabında uyumaktadır. Roman boyunca süregelen alt kattaki daireye dayalı belirsizlik ve tekinsizlik durumu Sedat'ın daireden içeri girip buzdolabının kapağını açmasıyla ortadan kalkar. Eser boyunca ele alınan uzamsal belirsizliğin değişmesi ile birlikte eserin ana sorunsalı olan Mine'nin neden haftalardır kayıp olduğu durumu böylece belirsizlikten kurtulmuş ve eserin sonuna kadar etkisini okuyucu ve karakterler üzerinde gösteren tekinsizlik hali tesirini kaybetmiştir. Yapıtın ana sorunsalı ve uzam arasında bu noktada çok önemli bir bağlantı olduğu şu alıntı ile açıklanabilir:

“(…)

“Mine Abla'yı unuttular” diyor yine paltomun kolunu çekiştirerek. Şimdi nasıl anlatacağım bu kıza Mine'nin kaybolduğunu.

“Mine Ablan bu sabah gitti” diyorum.

“Gitmedi” diyor. “O içerde uyuyor”

“İçeride uyuyor. Tavşanlar gibi.”

(…)

“Hani Mine Abla?” diyorum Maria'ya.

“İçerde uyuyor” diyor, sesin geldiği açık kapıyı göstererek. Kapıya yürüyorum. Yaklaştıkça ses artıyor, içeride iki kanatlı kocaman bir buz dolabı karşılıyor beni.

“Babamın” diyor Maria öne geçip iki eliyle buzdolabına sarılarak. Benim açma dememe izin vermeden, “İşte” diyor. “Mine Abla!”

Aralanan kapaktan kırmızı bir ışık vuruyor zemine, Maria'nın bedeni buzdolabının içini görmemi engelliyor. Bir karaltı seçer gibi oluyorum. Maria'yı biraz daha yana çeksem o karartının ne olduğunu anlayacağım ama yapamıyorum. Bir kararsızlık, bir korkaklık gelip yerleşiyor üstüme. Maria, sanki ikircimimi anlamış da beni bir an önce bu gerçekle yüzyeştirmek istermişçesine aniden kenara çekiliyor. Maria'nın iri vücudunun arkasından Mine'nin ince yüzü çıkıyor karşıma. Solgun teni buzdolabının kırmızı ışığıyla aydınlanıyor, sanki hiçbir şey olmamış gibi bana gülümsüyor. Ben de ona gülümsemeye çalışıyorum, olmuyor.“

(Ümit, 285-287)

Romanda tekinsizlik ve şüphe uyandıran bir başka uzam ise Balmumcu Sokağı'dır. Zincirlikuyu'da polis kuvvetlerine düzenlenen saldırı sonucunda emniyet ve Millî İstihbarat Teşkilâtı, terör örgütlerine karşı mücadele kapsamında, teröristlerin içerisinde saklandıkları Balmumcu Sokağı'ndaki bir daireye baskın düzenlemişlerdir. Ancak işler düşünüldüğü gibi gitmemiş ve çatışma çıkmıştır. Bu çatışmanın sonucunda dairenin içerisinde bulunan iki kişi kaçınca Sedat o kişilerin peşine düşmüş ve aralarından birini yaralamıştır. Kaçanların ve vurulan kişinin kim olduğu veya vurulduktan sonra o iki kişinin nereye kayboldukları gerçeği kurgu boyunca gizemini korumaktadır.

Olayların yaşandığı gece hem karanlık hem de çok sisli bir hava vardır. Yapıt boyunca süregelen tekinsizlik durumu burada da etkisini göstermektedir. Kitabın ismi ise bu belirsizlik çerçevesinde oluşturulmuştur. Yani okuyucu eline romanı aldığı andan itibaren sisli bir uzam atmosferiyle karşı karşıyadır. Yazar, romanın olay örgüsünün iskeletini oluşturduğu Mine'nin kaybolması ve ardından yaşanan çatışma gecesi arasında bir bağ kurar ve bu görünmez bağı da okuyucuya sezdirmeye çalışır. Bu uzam ve bağı olduğu zaman kesiti romanın fantastik kurgusuna son derece uygundur. Sis, insanın görüş mesafesini daraltır ve çok yakınımızda olan şeyleri bile görmemize bile engel olabilir; gecenin getirdiği karanlık ise bazı gerçekleri gizli tutar, tekinsizliği ve korkuyu simgeler. Sis ve gece ikilisi bir araya geldiğinde ise tekinsizlik ve şüphe duyguları harmanlanır, kurgunun belirsizliği kesinleşir. Bu uzama bağlı gelişen belirsizlik ve tekinsizlik hali romanın sonuna kadar devam eder.

Yapıttaki belirsizlik kurgunun sonunda çözülür. Söz konusu sisli gecede düzenlenen baskında kaçan iki kişiden biri ve Sedat'ın yaralamış olduğu kişi Mine'dir. Bu özellikler bakımından ele alındığında yazarın ustaca seçmiş ve ele almış olduğu Balmumcu Sokağı'na ait özellikler, romanın fantastik kurgusuna yani belirsizlik ve tekinsizlik öğelerine katkıda bulunmuştur. Bahsedilen "belirsizlik ve tekinsizlik" durumu romanda şu şekilde okuyucuya sunulmaktadır:

"(...)

"Alt kattan kaçan iki kişi?"

"Tamam, sonra birini Balmumcu 'da vurmuştuk."

"Bana ateş ettiği silahı da bulmuştunuz. Arkamdaki duvar delik değişik olmuştü."

"Evet, 9 mm'lik Browning. Ama öteki arkadaşı kayıp."

"Demek ki kaçtıktan sonra ayrıldılar."

“Ya da sen yanıldın. O gece çok karanlıktı, üstelik sis de vardı. (...)”

(Ümit, 116)

Yazarın seçmiş olduğu bu iki uzam özellikleri bakımından ele alındığında Tzvetan Todorov’un fantastik tanımına uyduğu görülmektedir. Bu uzamlar eserin sonuna kadar belirsizliğini koruyarak hem okuyucuda hem de karakterlerde bir tekinsizlik ve şüphe duygusu uyandırmaktadır. Yazarın belirli aralıklarla “Madam Eleni’nin giriş kattaki dairesi” ve “Balmumcu Sokağı”ndan bahsetmesi okuyucuya romanın sonunda çözümlenecek gerçeklere dair birer ipucu izlek olarak sunulmaktadır. Sonuç olarak yazar, yaratmış olduğu uzamların özellikleriyle belirgin bir belirsizlik ve tekinsizlik durumu yaratarak romanın fantastik kurgusunu şekillendirmektedir.

2.2 ZAMAN

Zaman, kurgusal metinlerde olay örgüsünü şekillendiren önemli unsurlardan biri olarak dikkat çeker. Fantastik eserler, unsurları hayal gücüne dayanan ürünler olarak genellenebildiğine göre yazarın zaman olgusunu hayal gücü bağlamında şekillendirmesi de kurgunun bu edebi türün özelliklerini taşıması bağlamında dikkate değerdir. Yazarlar; hayali bir zaman dilimi veya gündelik hayatın akışına uygun bir zaman dilimini ele alabildikleri gibi var olan gerçek zaman akışını eğip bükerek, zaman olgusunun gerçekliği ile oynayarak esere fantastik bir özellik katabilirler:

“Fantastik eserlerde her ögenin hayale dayanması göz önüne alındığında, zaman kavramının yazarın düşlerine göre farklı algılayışlarla şekillenmesi bu edebî tür için olması elzem bir durumdur. Romanın tüm unsurlar gibi zaman da hayalî olabilir; hatta zaman hiç olmayabilir de. Bir başka deyişle her yazarın ele aldığı ortak bir zaman fantastiği yoktur. Ancak zamansal

boyut farklı farklı da olsa yazarların bu unsuru ele alış tarzlarına göre bir sınıflandırma yapabilmek de mümkündür.”(Sipahioğlu, ...)

Sedat’ın “düş ve gerçeklik” arasında yaşadığı zamansal çelişkiler kurguda belirsizlik ve şüphe yaratarak romanın fantastik kurgusuna katkıda bulunmuştur. Sedat, çatışmada yaralandıktan sonra hastanede yatarken bir rüya görmüştür. Bu rüyada eski amiri Yıldırım ile sohbet etmekte ve ondan nasihatler almaktadır. Yıldırım ölmüştür ve nasihatler bir rüyadan ibarettir ancak Sedat’ın bu nasihatleri gerçek hayatında birebir uygulamaya çalışması, rüya ve gerçeklik arasında ikilemler yaşadığının kanıtı niteliğinde olmakla birlikte, bu “rüya ve gerçek” ikilemi zamansal olarak da bir çelişki yaratmakta, gerçek zaman ve düşünsel zaman birbirine girmekte, bu da yapıtı fantastik bir zemine oturtmaktadır.

Rüyada görülenler Sedat’ın geçmişte Yıldırım ile yaşadığı olaylar mıdır yoksa Sedat’ın düşleri midir? Sedat’ın rüyasında yaşananlar gerçek yaşamın yansıması mıdır yoksa bu düş yalnız bir kurguya mı dayalıdır? Bu noktada aşağıdaki alıntı “gerçek ve düş” belirsizliği içinde zamansal sapmayı da yansıması açısından dikkat çekicidir:

“(…)

Anlayamıyorum, aptallaşmış bir halde tekrar soruyorum: “Yıldırım Abi sen ölmedin mi?”

“Doğru, ben öldüm.” diyor, sonra dudaklarında acı bir gülümseyişle ekliyor: “Ama ölümün beni görevimden alıkoyacağını sanıyorsan aldanyorsun.”

Anlamak istercesine bir süre onu seyrediyorum.

“Peki nasıl bir sınav bu?”

“Nasıl bir sınav olduğunu söyleyemem. Sana öğretilenleri kullanırsan başarmaman için hiçbir neden yok.” (Ümit, 15)

Sedat’ın yaşadığı zamansal çelişki durumu, romanın asıl fantastik ögesi olan belirsizlik halini yansıtır niteliktedir. Ana karakterin anıları ve rüyaları arasında ayırım yapamaması, düş ile gerçeği ayırt edememesi okuyucuda da sapma yaratmakta, okur da kahraman da gerçeğin ne olduğunu sorgular hale gelmektedir ki bu da fantastiğin temel niteliklerinden biridir: Gerçeğin ne olduğu gerçeği.

2.3 KİŞİ

“Sis ve Gece” isimli romanın ana karakterine Milli İstihbarat Teşkilatı’nda çalışan Sedat isimli bir erkek figür hayat vermektedir. Odak figürün son zamanlarda yaşadığı olaylar ve zihninde yaşadığı çelişkiler romanın fantastik kurgusunu destekler niteliktedir. Ayrıca yazarın ana karakter üzerinden almış olduğu meslek seçimi de kitabın fantastik niteliğine yani gizem, belirsizlik ve tekinsizliğe uygundur.

Sedat yaptığı seçimlerin ve yaşamının içerisinde kaybolmuş bir karakterdir. Kişisel özellikleri bakımından ele alındığında bütün kişiliğinin meslek hayatı etrafında şekillendiği görülmektedir. Bir istihbaratçı olan Sedat, mesleği gereği şüpheli bir yapıya sahiptir. Duymuş olduğu her şeye kolay kolay inanmayan, öncelikle sorgulayan ve kendi doğrularına göre bir sonuca ulaşmaya çalışan bir karakterdir. Şüpheyile dolu geçen onca yıldan sonra Sedat öyle bir noktaya gelmiştir ki güvenebileceği tek kaynak kendi zihniyken artık bunu bile kaybetmiş, bir güvensizlik çemberinin içinde kaybolup gitmektedir: *“Bunun ne önemi var, artık iyice kontrolden çıkan belleğim pekâlâ onu böyle bir başlık yakıştırmış olabilir...” (Ümit, 29)*

Odak figürün hayatını ve kişiliğini tamamen şekillendiren meslek hayatı bir süre sonra Sedat’ı bunaltmaya başlamıştır. Eski istihbarat günlerini özlediği; hayatının ev ve iş arasında tekdüze

bir şekilde ilerlediği dönemde Sedat Mine ile tanışmıştır. Mine, Sedat için mesleğinin kendini mahrum bıraktığı şeylerden kurtulabileceği bir kaçış noktası, normal bir hayata açılan bir çeşit kapıdır. Mesleği yüzünden kaybettiği değerlerini, yaşamının zorluklarını sorgulamaktan ve bir sonuca varamayıp belirsizliğe düşmekten kaçmasını sağlayan bir kurtarıcıdır. Bu nedenle Mine'ye sıkı sıkıya bağlanan Sedat yine de eşi Melike ve sevgilisi Mine arasında yaşadığı çelişkiden kurutabilmeyi bir türlü başaramamaktadır.

Sedat'ın duygusal olarak, iç dünyasında yaşadığı çelişkiler ve belirsizlikler "Sis ve Gece"nin fantastik kurgusunda çok önemli bir yere sahiptir. Figür, sürekli olarak eşi Melike ve sevgilisi Mine arasında karşılaştırmalar yapmaktadır. Sedat, eşi Melike'ye aşık değildir. Öte yandan onun sevgisine, fedakârlığına ve özverisine de ihanet etmek istememektedir. Bu duygusal arada kalış, Sedat'ın içsel karmaşalarını arttırmaktadır. Bununla beraber Sedat Mine'ye gerçekten aşıktır. Mine kişilik olarak zor bir insandır, Melike'nin tersine özgür ruhlu, asabi bir kadındır. Birbirine zıt karakterli bu iki kadın arasında yaşadığı kararsızlık ve belirsizlik Sedat'ı bir seçim yapmaktan alıkoymakta, sonunda ikisinden de vazgeçememekte; iki dünya, iki hal arasında gidip gelmektedir:

"Peki Mine? O başka! Sanki sevgi değil de nefretle isteğin iç içe geçtiği bir duygu. Karmakarışık bir şey... Bir tür delilik. İnsan sevdiğinden nefret eder mi? Melike'ye karşı böyle bir duygu hissetmedim. Hatta Mine'nin karımdan ayrılmadığım için beni bıraktığını düşündüğüm zamanlarda bile Melike'ye kızgınlık duymadım. Oysa Mine'den nefret ettim, hem nefret ettim hem ölümüne istedim onu. Ölümüne mi? Sadece ölümüne değil, değer verdiğim ne varsa hepsinden vazgeçme pahasına. Ailemi, mesleğimi, onurumu ayaklar altına alma pahasına." (Ümit: 50-51)

Sedat tüm bu belirsizliklerin ve arada kalma durumunun yanında aslında kendine de yabancılaşmış bir karakterdir. Mesleği onun kişiliğini etkilediği gibi öz benliğinden uzaklaşmasına da sebep olmuştur. Bu yabancılaşma şüphelerle dolu hayatının daha derin bir bilinmezliğe ve belirsizliğe sürüklendiğini göstermektedir. Yabancılaşmanın yaratmış olduğu bu belirsizlik eserin fantastik dokusuna uygundur. Sözü edilen bu yabancılaşma Sedat'ın hayatın başında ve sonunda görmüş olduğu rüyalar aracılığı ile okuyucuya aktarılmaktadır. Sedat bu rüyalarda tablonun içerisinde yorgun ve bitkin bir adam görmektedir. Bu adam Sedat'ın ta kendisi olmasına rağmen Sedat kendini tanıyamamakta, kendi gerçekliğine yabancı olmaktadır:

“Yerde mozaikten yapılmış bir resim var. Yukarı çıkarken fark etmemiştim, şimdi oldukça iyi görüyorum. Mozaikteki resimden bir adam bana bakıyor. Demir parçacıkları üzerine düşüyor. Ama mozaikler yaralanmıyor, sadece sarı fon biraz koyulaşıyor, demirlerin değdikleri yer önce pas rengine, sonra koyulaşarak siyaha dönüşüyor. Mozaikteki adam gözlerini açmış, büyük bir ilgiyle düşüşümü izliyor. Ben de ona bakıyorum. Adama bir yerlerden aşınayım. Neredeyse tanıyacağım...”

(Ümit, 281)

Romanın belirsizlik unsurunun en güçlü olduğu kısım Sedat'ın Mine'yi öldürmüş olduğu gerçeği, daha doğrusu bu gerçekle sanrı arasında kalma halidir. Sedat, hikâyenin sonunda kendisi ve Mine açısından hayal bile edemeyeceği bir drama sebep olmuş. Sedat'ın sebep olduğu öngörülemeyen bu dramatik unsur, aynı zamanda onun bütün hayallerine ve umutlarına da son vermiştir. Sözü edilen ölüm, romanın gizemini çözmüş, belirsizlikleri yok etmiştir. Bu yıkıcı gerçeğin eserin son sayfalarına kadar saklı kalması hem okuyucuda hem de karakterlerde merak, şüphe, tekinsizlik ve belirsizlik duygularına sebep olması açısından Todorov'un

fantastik kurgu anlayışına aynen uymaktadır. Aşağıda verilen alıntı ise bu durumu kanıtlar niteliktedir:

“ (...)Bakkal Şerif’in söyledikleri geliyor aklıma. Bir gece sat 21 sularında Mine’nin eve girdiğini söylemişti. Sözüni ettiği tarih Mine’nin kaybolduğu günlere denk düşüyor. Eve giriyor mine ama takati tükenmiş. Merdivenlere yığılıp kalıyor. O gece alt kattan bir şeyler almak için inen Maria, Mine’yi yerde yatar görünce babasının avladığı tavşanlara yaptığını ona da yapıyor. Uyuması için onu buz dolabına koyuyor... “Hayır” diye söyleniyorum. “Hayır, olamaz.” Ama gerçeği öğrenmek için buzdolabını açacak cesareti kendimde bulamıyorum. Titreyen ellerim kapağı açmaya gitmiyor.” (Ümit: 287)

Eserin sonunda Sedat yorgun ve tükenmiş bir adam olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Oyundan ağır hasarlı ve yenilgiyle çıkan Sedat hikâye boyunca koruduğu gardı indirmiş, böyle beslediği bütün umutlar sonunda yok olmuştur. Eser boyunca değişimini ve dönüşümünü takip ettiğimiz odak figürün iç ve dış dünyası, bu dünyadaki muğlaklık romanın asıl fantastik kurgusunu oluşturmaktadır.

3. SONUÇ

Fantastik edebiyat kavramı pek çok kişi tarafından “gerçek dışı” ve “hayal ürünü” olarak tanımlanmakta ve yanlış, daha doğrusu eksik bir kavramayla yalnız bu kalıbın içine yerleştirilmektedir. Edebiyatın hemen her dalında görüldüğü üzere zaman ilerledikçe fantastik anlayışı da farklı bağlamlarda ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Bu sebeple fantastik teriminin edebiyat dünyasında anlaşılma şeklinin sürekli bir değişim, oluşum içerisinde olduğu anlaşılacaktır. Tezde ele alındığı ve açıklandığı üzere fantastik kavramı tek bir özellik olan hayal

ve gerçek üstülük kavramları ile sınırlandırılmayacak kadar geniş bir alan olma özelliğine sahiptir ve bu alanın “belirsizlik, tekinsizlik, şüphe ve muğlaklık” nitelikleri Ahmet Ümit’in “**Sis ve Gece**” isimli romanındaki fantastik dokuya uygundur ve zaten bu gerekçe ile bu tez çalışmasında sözü edilen unsurlar incelenmiş, bu kurguda yer alan belirsizlik ve tekinsizlik durumunun geleneksel fantastik edebiyat anlayışından farkı ortaya konulmuştur.

Eserde fantastik kurgu, “uzam, zaman ve odak figür” gibi çeşitli unsurlar üzerinden oluşturulmaktadır. Yazarın bu öğeleri kullanarak oluşturduğu belirsizlik ve tekinsizlik, eseri Tzvetan Todorov’un fantastik anlayışına uygun bir roman haline getirir. Bu tekinsizlik hissiyatı da yapıt boyu kendisini okuyucuya hissettirmekte ve sezdirmektedir.

“**Sis ve Gece**”de, genel olarak ele alınan fantastik uzamlardan farklı olmak üzere, gerçek dünyaya ait bir uzam söz konusudur. Hayali unsurlara dayalı olmayan bu uzamın okuyucunun tanıdığı bir ortam olma özelliği taşıması, sözü edilen fantastik algının ne olduğuna dair okuru güdülemekte; belirsiz ve tekinsiz olan bu uzamın eserin diğer unsurlarında yer alan fantastik algıya (belirsizlik ve tekinsizliğe) uygun düştüğü noktasında okurun dikkatini çekmektedir. Uzam belirlidir, İstanbul romanın uzamıdır ancak bu uzam yazarın usta sözlük seçimleri ve betimlemeleriyle okurun zihninde puslu, sisli, belirsiz ve tekinsiz bir uzam olarak oluşturulmuştur. Bu belirsizlik hissiyatı, İstanbul’un sisli sokaklarının ve atmosferinin yapıtta sık sık betimlenmesiyle okuyucuya aktarılmıştır. Uzam hayali değil son derece gerçektir ancak romanın tekinsiz ve belirsiz havasına uyum sağlayacak denli kapalı, yani bir anlamda fantastiktir.

“**Sis ve Gece**” romanında zaman kavramındaki fantastik algı, ana karakterin yaşadığı rüya ve gerçeklik arasındaki çelişkiler odağında ele alınmaktadır. Baş kahramanın düş ve gerçeklik

arasında ayırım yapmakta zorlanması ve zamansal olarak sıkıntılar yaşaması romanın genel kurgusundaki bilinmezlik ve şüphe ortamının oluşmasına neden olmaktadır.

Odak figür Sedat ise romanın fantastik dokusundaki en belirgin unsurdur. Ahmet Ümit'in odak figür için seçmiş olduğu meslek seçimi de dahil olmak üzere Sedat'ın kişiliği ve hayatına dayalı şüphe ve çelişki ortamının yaratmış olduğu belirsizlik durumu, alışlagelenin aksine tuhaf bir komiser yaratmakta, okur Sedat'ın düş ve gerçek arasında gidip gelen hikayesine tanık olmaktadır. Düş ve gerçeklik sınırının kayboluşu Sedat'ın kendine yabancılaşmasına sebep olmaktadır. Yani yapıtta şüphe ve tekinsizlik aynı zamanda bireyin kendine yabancılaşması olgusu üzerinden de aktarılmıştır. Tüm bu muğlaklık ve yadırgama kişiler noktasında da eseri fantastik algıya yakınlaştırır.

“**Sis ve Gece**” için fantastik unsurlara sahip polisiye bir roman değerlendirilmesi bu son tahlilde yapılabilir. Odak figürün yaşamış olduğu çelişkiler ve belirsizlikler fantastik ve polisiye kurgu çerçevesinde eserin sonunda çözümlenmekte; süreç içerisinde ana karakterin izlemiş olduğu yöntemler, yaşanan zihin karışıklığı, tutarsız bir tutum, kendi benliğinde kaybolmuş bir odak figür kurguyu belirsiz ve tekinsiz hale getirmekte, bu noktada da eseri fantastik algının bir ürünü yapmaktadır. Bununla beraber yapıtın başlığında kullanılan sis ve gece kavramları edebiyat tarihi boyunca çeşitli korku romanlarında korku öğeleri olarak da kullanılmaktadır. Bu açıdan yapıttaki kelime seçiminin de bahsedilen fantastik unsurları etkilediği söylenebilir.

Bu çalışma fantastik edebiyatın, başka bir deyişle fantastik algının kurguyu şekillendirmesi ya da bu unsurların neden ve niçin kullanıldığı, yazarın bu bağlamı neden tercih ettiğinin açıklanması ile ilgili olmakla beraber fantastik teriminin farklı kullanımlarına Ahmet Ümit'in “**Sis ve Gece**” yapıtı bağlamında ışık tutmaktadır. Çalışmayı geliştirmek ve konuyu daha

kapsamlı bir şekilde ele almak amacıyla; Tzvetan Todorov'un sözü edilen fantastik anlayışı ile örtüşen başka eserler incelenerek aralarında birtakım karşılaştırmalar yapılabilir. Bu noktada tez çalışmasının fantastik edebiyatın kullanılış biçimi bağlamında yeni ve özgün bir bakış açısına sahip olduğu, aynı zamanda başka çalışmalara kapı aralayabileceği söylenebilir.

4. KAYNAKÇA:

Sipahioğlu, Başak. 1980 sonrası fantastik Türk romanı, Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, 2006.

Todorov, Cvetan. Fantastik Edebi Türe Yapısal Bir Yaklaşım. Metis, 2004.

Ümit, Ahmet. *Sis ve Gece: Roman*. YKY, Yapı Kredi Yayınları, 2019.